

ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ (1992-2012 рр.)

Стаття присвячена українсько-німецькій співпраці в сфері права, проаналізовано роль німецького Фонду міжнародного правового співробітництва (ФМПС) у розвитку двосторонньої співпраці.

Ключові слова: Німеччина, Україна, гранти, конференції, Фонд міжнародного правового співробітництва (ФМПС), законодавство.

Статья посвящена украинско-немецкому сотрудничеству в области права, проанализирована роль немецкого Фонда международного правового сотрудничества в развитии двухсторонней кооперации.

Ключевые слова: Германия, Украина, гранты, конференции, Фонд международного правового сотрудничества, законодательство.

The article is about Ukrainian-German cooperation in law. It analyzes the role of IRZ-Foundation in the development of double-sided cooperation.

Key words: Germany, Ukraine, grants, conferences, IRZ-Foundation, legislation

Постановка проблеми. Після проголошення незалежності наша держава зіткнулася з необхідністю модернізації законодавчої бази, яка залишилась у спадщину від колишнього СРСР. Одним із головних завдань у правовій сфері стала адаптація українського законодавства в умовах незалежної України. Німеччина на сьогодні є однією з розвинутих країн світу, законодавча система якої формувалась протягом багатьох років поступового розвитку і підтвердила свою ефективність. Для України перспективним напрямком є вивчення та використання цього досвіду ФРН у умовах розбудови власної законодавчої системи.

Аналіз актуальних досліджень. Вітчизняні науковці Яцишин М.М. [1], Химинець В.В. [2], Солошенко В.В. [3], вивчаючи проблеми співробітництва України і ФРН, писали і про деякі аспекти розвитку співпраці в галузі права. навели окремі приклади співпраці.

Метою статті є відтворення напрямів, тенденцій та форм співробітництва у галузі права між Україною та Німеччиною.

Виклад основного матеріалу. З моменту об'єднання Німеччини, проголошення незалежності України та встановлення дипломатичних стосунків почало розвиватися двостороннє співробітництво України і ФРН в галузі права. Важливим напрямком розвитку кооперації стали двосторонні консультації для розбудови і вдосконалення законодавства нашої країни. Так, німецькі науковці за власною ініціативою у 1992 році провели експертизу таких українських законопроектів, як: про судову експертизу, кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного кодексів. У вересні 1993 року у Києві відбувся семінар-дискусія на тему «Законодавчі техніки і систематика, законодавчий процес». З 1993 року німецька сторона почала практикувати стажування українських науковців в галузі державознавства і права у Бундестазі [4].

У 1993 році Міністерство юстиції України висловило прохання до німецької сторони щодо перекладу на українську мову законів ФРН: Адміністративно-процесуального закону та Закону про адміністративне виробництво та пояснювальні листи. З цього моменту почалась співпраця (на сьогодні вже майже двадцятирічна) Фонду міжнародного правового співробітництва, адміністративного суду м. Трір та м. Кобленц, а пізніше і Вищого адміністративного суду землі Рейнланд-Пфальц з українською стороною в побудові ефективного управління захисту прав в Україні [5, с.132].

Активну участь у розвитку двосторонньої співпраці брало посольство України в Німеччині, яке, наприклад, допомогло вітчизняним вченим встановити зв'язки з Німецьким товариством з питань зовнішньої політики та його науковими інститутами, завдяки чому було проведено семінар «Київ – Париж - Бонн» 19 листопада 1993 року у Мюнхені [6].

У 1994 році склалися певні труднощі, що заважали розвитку двосторонніх відносин між країнами. По-перше, це внутрішньополітична ситуація: в умовах виборів президента в Україні, зовнішньополітична тематика стала об'єктом передвиборчої полеміки. Так, німецькою стороною критикувалась діяльність Посольства України у Німеччині, і його керівник І.Пісковий був знятий з посади, а новий посол Ю.Костенко був призначений тільки на початку 1995 року [7, с.164]. У 1994 році проходили вибори до Бундестагу у Німеччині [8, с.54]. Всі ці обставини стали причиною того, що у 1994 році спостерігалась дуже повільна співпраця на вищому рівні, і в основному відносини розвивались на регіональному рівні лише в рамках фахових зустрічей і конференцій.

У вересні 1996 року в Київ з офіційним візитом прибув Г.Коль, за підсумками візиту якого

сторони підписали Спільну заяву урядів ФРН та України про поглиблення співпраці для підтримки реформ у нашій країні. Домовленості передбачали консультування з питань права, надання підтримки шляхом здійснення ряду заходів, щодо навчання та підвищення кваліфікації фахівців, виділення 1000 стипендій для здійснення в Україні навчання молодих керівників [9].

Українсько-німецькі зв'язки, у тому числі і в галузі права, вийшли на якісно новий рівень після проведення 28-29 травня 1998 р. у Бонні перших міжурядових консультацій з всього комплексу співробітництва. Подібну форму двосторонніх контактів Німеччина розвивала, крім України, лише з Францією, Польщею та Росією [10, с.5]. Міжурядові консультації - це фахова робота галузевих міністерств, яка поєднується з переговорами на найвищому рівні.

18-20 січня 2001 року відбувся робочий візит Президента України Леоніда Кучми до Федеративної Республіки Німеччина. За підсумками зустрічі Президента України і Федерального Канцлера ФРН було підписано Спільну заяву, в якій окреслено напрямки співпраці між двома країнами. Домовленості передбачали продовження програми «Трансформ», яка діяла з 1994 року, і складовою частиною якої стали консультації і допомога у розробці правової реформи [11].

У ФРН був накопичений значний досвід функціонування місцевих судів, вивчення якого зацікавило і українську сторону. Так, з вересня 2001 року стали регулярними взаємні візити та спільні семінари українських і німецьких колег в м. Трір і м. Кобленц з метою сприяння розвитку української моделі адміністративного суду і для вивчення досвіду німецьких місцевих судів. Основними формами співпраці стали стажування, семінари та експертні обговорення. Стажування, з осені 2005 року стали проводитися щорічно в адміністративному суді міста Кобленца і Адміністративному суді землі Рейнланд-Пфальц [5, с.134].

Особливе місце в двосторонній співпраці займає проблема тлумачення законів. Так, 13-14 листопада 2003 р. в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка відбувся семінар «Юридична методологія. Основа гармонізації законодавства України до законодавства ЄС». Предметом широкого обговорення стала доповідь Томаса Вюртенбергера (Німеччина), яка була присвячена ролі юридичної методології в демократичній правовій державі, і, зокрема, питанням тлумачення законів, цілям та обмеженням влади у справі інтерпретації [12].

16 листопада 2005р. у Верховній Раді України пройшли слухання на тему "Німецько-українське співробітництво: проблеми та перспективи". Їх організували комітети з питань правової політики та з питань Європейської інтеграції у співпраці з Бюро Делегата німецької Економіки в Україні, Посольство ФРН в Україні та Представництво фонду імені "Конрада Аденауера" з нагоди завершення роботи парламентів поточного скликання в Україні та Німеччині [13]. Були обговорені питання стосовно співробітництва України і ФРН у сфері кодифікації українського законодавства, зокрема процесуального. Народний депутат України Микола Оніщук наголосив на важливості співпраці з німецькими колегами: «Економічні проекти та інвестиції не можуть бути реалізовані і розвинуті, якщо інвестор не буде впевнений, що у країні інвестування він буде спиратися на стале і ефективне законодавство і судовий захист. У колег із Комітету правової політики Верховної Ради України є усвідомлення, що судова система і вся правова система держави має бути гарантом поживлення інвестиційних процесів в Україні» [14].

16 листопада 2005 р. відбувся українсько-німецький круглий стіл «Співробітництво України та Німеччини на шляху України до Євросоюзу», Захід організували Комітети ВР України з питань правової політики та з питань Європейської інтеграції, а також Бюро Делегата німецької економіки в Україні, Фонд Конрада Аденауера. Під час зустрічі обговорювалося питання внесення змін до Земельного кодексу України для забезпечення рівних прав іноземних інвесторів на придбання земельних ділянок несільськогосподарського призначення [15].

Фонд міжнародного правового співробітництва (ФМПС або IRZ) є однією з головних організацій ФРН, яка займається питаннями двостороннього правового дорадництва в Україні. Основні напрямки діяльності фонду охоплюють: загальне конституційне і конституційно-процесуальне право, цивільне і господарське право, а також законодавство про судовий устрій, цивільно-процесуальне та адміністративно-процесуальне право, а також кримінально-процесуальне право.

ФМПС консультував українські інституції як під час розробки законопроектів, так і при застосуванні законодавства. Для цього ФМПС влаштовував фахові зустрічі між українськими та німецькими правовими експертами і проводив навчальні програми для українських юристів у Німеччині. Німеччина підтримала роботу ФМПС в Україні у 2007 році виділенням суми у розмірі 225 000 євро [16].

Співробітництво української сторони з Фондом здійснювалось в таких проектах, як складання

експертних висновків: до законопроекту про Конституційний суд; до законопроекту про кабінет міністрів; до концепції «Реформа юстиції» у рамках проведення конституційної реформи; до законопроекту про медіацію. Так, сторони провели: робочий тиждень, присвячений питанням українського проекту нового кримінально-процесуального закону (Бонн); заходи по підвищенню кваліфікації суддів по адміністративним справам нового адміністративного суду (Дніпропетровськ); бесіди зі спеціалістами про право попереднього ув'язнення (Київ); робочий візит з метою редагування тексту в ході переробки закону про адміністративну підсудність (Німеччина); супровідний курс «Німецьке право» у дніпропетровському національному університеті та ін. [17, с.54].

12 лютого 2007 року відбулась зустріч делегації Вищого адміністративного суду України з делегацією Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва у Вищому адміністративному суді України. Метою зустрічі стало обговорення подальших перспектив співробітництва Вищого адміністративного суду України з Німецьким Фондом міжнародного правового співробітництва. Серед пріоритетів співробітництва Голова ВАСУ О.Пасенюк назвав теоретичні дослідження певних напрямків матеріального та процесуального адміністративного права (визначення понять, питання розподілу компетенції в цілому по юрисдикціях та в конкретних сферах адміністративної юрисдикції, питання доступу до судових рішень), організацію навчальних візитів українських суддів до Німеччини, їх участь в роботі німецького суду, вивчення роботи апарату суду та організацію аналогічних візитів німецьких колег до України, проведення професійних зустрічей, консультацій, регіональних семінарів, які відіграють велику роль в процесі обміну досвідом [18].

Протягом 2007-2010 рр. було проведено велику кількість круглих столів, науково-практичних конференцій з проблем удосконалення судового контролю за досудовим розслідуванням кримінальних справ, з питань конституційної реформи, з вивчення практики застосування адміністративного права та багато іншого.

У 2011 року сторони провели ряд заходів: Конституційно-правову нараду з п'ятьма українськими і молдовськими конституційними суддями в Бонні; п'ятиденний робочий візит наукових співробітників конституційних судів України та Республіки Молдова в Гейдельберзький інститут імені Макса Планка; міжнародну конференцію на тему «Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу» в Києві; семінар з адміністративно-процесуального права в Харківському адміністративному суді; німецько-український колоквиум з адміністративно-процесуального права в Кобленцькому вищому адміністративному суді та в Кобленцькому адміністративному суді; тристоронню (Німеччина, Україна, Росія) конференцію по нотаріальному праву в Києві; конференцію з Асоціацією суддів України в Києві та ін.

В рамках проектів, метою яких було підвищення кваліфікації, було проведено: зустрічі доцентів кафедри іноземних мов Львівського університету в курсах німецької мови для юристів в Інституті імені Гете в Бонні, введення додаткового курсу з німецького права в Дніпропетровському державному університеті; додатковий курс по «Введенню в німецьке право» в Центрі Німецького права при Львівському національному університеті імені Івана Франка; літня школа права для видатних студентів і початківців фахівців в Брюле; наукові стажування для кращих випускників додаткових курсів по німецькому праву (Дніпропетровський та Львівський університети) в Німеччині.

Протягом 2012 року за підтримки Фонду були організовані навчальні візити для суддів судових палат в адміністративних та цивільних справах Верховного Суду України з питань підвищення рівня професійної підготовки суддів та застосування німецькими судами практики Європейського суду з прав людини. За підтримки Посольства ФРН та Фонду у квітні 2012 року у Верховному Суді України проведено і Міжнародну науково-практичну конференцію «Забезпечення єдності судової практики – основне завдання вищих судових органів держави» [19].

Але незважаючи на досить інтенсивні темпи двосторонньої співпраці, представники Фонду відмічають, що зміни на політичному ландшафті України у 2010 році зумовили помітну стриманість у двосторонньому правовому співробітництві. Це проявилось у тому, що цілий ряд спільних проектів не було продовжено; в деяких групах, де були присутні німецькі консультанти, їх робота практично не бралася до уваги. Крім того погано вплинули на подальшу співпрацю кримінальні процеси проти різних політичних діячів в Україні. Але, незважаючи на ці фактори, збереглися і на сьогодні плідні робочі контакти з партнерами в низці українських установ та організацій.

Хоча, станом на кінець 2012 року, обговорювалося менше число законопроектів – і не з такою

інтенсивністю, як у минулому, однак в деяких галузях співпраця інтенсивно розвивалася. Це стосується нотаріального права, в якому в якості третьої сторони брали участь колеги з Російської Федерації. Були поглиблені контакти між німецькими і українськими парламентаріями, причому саме цьому напрямку німецька сторона планує віддавати перевагу і надалі [20].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, співпраця в галузі права розвивається в формі консультацій, круглих столів, семінарів, науково-практичних конференцій, стажування та навчання, підвищення кваліфікації українських суддів, організації робочих візитів делегацій Верховного Суду України до судів ФРН, обмін візитами судів Німеччини та України. Одною з головних установ Німеччини, що активно сприяла активізації кооперації між ФРН та Україною є ФМПС. Організація надавала юридичних консультацій в сфері кодифікації українського законодавства, зокрема кримінального, цивільного та адміністративного. У двосторонніх відносинах є і певні труднощі, які викликані економічними і політичними чинниками, але сторони в межах своїх можливостей намагаються їх долати. Перспективою для досліджень може бути подальше вивчення даної теми, порівняльний аналіз ролі ФМПС у співробітництві з Україною та з іншими країнами, з тим щоб визначити більш ефективні шляхи співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яцишин М.М. Українсько-німецькі культурні зв'язки кінця 80-х -у 90-ті роки ХХ століття / М.М. Яцишин. – Луцьк: Вежа, 1999. – 204 с. – (Книгозбірня студента).
2. Химинець В.В. Українсько-німецькі відносини: політична, економічна та культурна співпраця (1998-2005рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / В.В.Химинець. – Національний ун-т "Києво-Могилянська академія". – К., 2007. – 20 с.
3. Солошенко В.В. Українсько-німецькі відносини у 90-х роках ХХ століття. Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / В.В. Солошенко. – Київ: Славистич. ун-т., 2005. – 20 с.
4. Культурне співробітництво// Галузевий державний архів МЗС України.– Ф.1.– Оп.4.– Спр.6986.
5. Rheinland-Pfalz: Ukraine/IRZ// BDVR-Rundschreiben. – 2012. – №3. – S.132-138.
6. Культурне співробітництво// Галузевий державний архів МЗС України. – Фонд 1. – Опис 4. – Справа 7036
7. Osadczuk-Korab, B. Die Außen- und Innenpolitik der Ukraine in jüngster Zeit // Russland und Ukraine nach dem Zerfall der Sowjetunion. Berlin: Duncker und Humblot, 1996. – S.164-165.
8. Weißbuch 1994. Weißbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr. Bonn: Bundesministerium der Verteidigung, 1994. – 70s.
9. Спільна заява Уряду України та Уряду Федеративної Республіки Німеччина про посилення співробітництва для підтримки процесу реформ в Україні // Галузевий державний архів МЗС України. – Ф. №2. – Оп.6. – Спр.755.
10. Сорока М. Етапна подія на шляху співпраці. Українсько-німецькі консультації в оцінках і коментарях // Урядовий кур'єр. – 1998. – №103 (1287). – С.5.
11. Спільна українсько-німецька Заява// Галузевий державний архів МЗС України. – Фонд №2. – Опис. 6. – Справа 2449.
12. Як уникнути розбіжностей у тлумаченні? // Юридична газета. – 2003. – №10(10). – 25 листопада.
13. Про парламентські слухання у Верховній Раді з питання "Співробітництво України та Німеччини" 16 листопада 2005 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
14. Парашук М. Парламентські слухання// Юридична газета. – 2005. – №22(58). – 28 листопада.
15. Кривицька Ю. Бар'єри для інвестицій: долати чи ні? // Юридична газета. – 2005. – №22(58). – 28 листопада.
16. Німецькі проекти правового дорадництва в Україні[Електронний ресурс]//Режим доступу: <http://www.kiew.diplo.de>
17. Die Deutsche Stiftung für internationale rechtliche Zusammenarbeit e.V. – Jahresbericht. – 2007. – S.51-54.
18. Зустріч з делегацією Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва у Вищому адміністративному суді України [Електронний ресурс]//Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua>
19. Німецький Фонд міжнародного правового співробітництва відзначив 20-річчя своєї діяльності [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>
20. Ukraine - bilaterale Tätigkeit [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.irz-stiftung.de/stiftung--projekte/osteuropa/ukraine/ukraine-1-64.html>